

Artikel til Rudersdal Museerne baseret på samtaler med Bente og Kaj Schefte omkring Jødeaktionen og deres egne flugtopplevelser i oktober 1943.

BENTE OG KAJ SCHEFTE VAR BØRN PÅ FLUGT

Af Nina Klinker Stephensen for Rudersdal Museer

I oktober 1943 flygtede Bente Levin og Kaj Schefte til Sverige fra havnen i Kastrup. Ikke med hinanden, og ikke samtidig. Kaj var en lille gut på otte år. Bente var fire. 17 år senere blev de gift. Hvad husker de hver især fra flugtdagene?

Hvad hæfter sig i hukommelsen hos et lille barn om at være på flugt? Er det bestemte oplevelser eller snarere en følelse? En følelse af den frygt, som uundgåeligt udgår fra de voksne i deres nærhed?

”Jeg kan huske det hele”, siger Kaj. ”I slutningen af september ’43 blev det meddelt, at vi skulle flygte, for nu indledte tyskerne en forfølgelse af jøderne. Jeg kan ikke huske, at vi fik et opkald, men rygterne løb hurtigt. Så vi flygtede og gemte os hos forskellige bekendte. Vi boede i Classensgade 72 på Østerbro. Mine forældre Rosa Saitz og Israel Scheftelowitz havde nogle bekendte længere ned ad gaden, hvor vi gemte os de første nætter. Vi kunne høre tyskerne komme rullende og stoppe ved vores bolig, som vi var flygtet fra. De skulle hente os, men fuglen var fløjet. Fra Classensgade kom vi ud til Brøndbyøster hos nogle andre, som min mor og far kendte for at gemme os der. Og derfra til en dame, der hed fru Hansen, der boede i Bergthorasgade, og som arbejdede i min fars firma. Hun gemte os, indtil vi skulle til Kastrup og videre til Sverige i en fiskerbåd. Dem, der hjalp med skjulesteder, var ansatte hos min far og min mor. Den første dame, vi boede hos, var ansat i hatteforretningen *Yvonne* i St. Kongensgade, som min mor bestyrede. Og så var vi hos fru Hansen, som var førstedame i min fars hattevirksomhed. Det var venner og ansatte, som gav os husly, og sørgede for, at vi kom afsted”.

Bentes flugt startede på Amager Fælledvej 6 i København. Her boede hun sammen med forældrene Minna og Levi Levin, samt lillesøsteren Inge på knap to år. Hendes onkel Max Kaplan var kommunist og interneret i Horserødlejren. Han flygtede fra lejren, og advarede hendes forældre.

”Jeg tror, at jeg husker noget, men jeg er ikke sikker på, om det er fordi, min mor senere fortalte meget. Jeg var kun fire år. Men man forlod sit hjem og alt, hvad man havde. Det gjaldt alle jøder. Man kunne ikke komme med kufferter, for man skulle ikke vække opsigt. Jeg ved, at min far og mor delte sig, så min far tog min lillesøster og min mor tog mig, for det kunne ikke nytte noget, at man kom gående med to børn. Jeg har fået fortalt af min mor, at hun og jeg kom ud til nogle kolonihaver i Kastrup. Dér stødte vi på en mand, som spurgte: ”Nå, hvor går turen?”. Men så kom der en dame løbende, som sagde: ”Nej, hvor var det dejligt, at I kom”. Så kiggede han på os, og gik. Han var stikker. Damen tog os ind, og ventede til han var over alle bjerge, og så kunne min mor fortsætte med mig, og vi kom til Kastrup”.

Kolonihaven var sidste stop før de nåede frem. Bente ved ikke, hvor de tilbragte dagene forinden, kun at de blev huset af en ansat hos hendes far. I Kastrup blev Bente og hendes mor forenet med faderen og lillesøsteren. Her ventede de i et skur på havnen sammen med de øvrige, der skulle med samme båd. Bente husker ikke, hvor længe, de var der. Men hvad med angsten for at blive pågrebet? Følte de selv den?

”Jeg kan huske følelsen af at være bange. Og at min far var bange”, fortæller Kaj. ”Min mor var stærkere. Min farfar og min farbror nåede ikke at flygte. De kom begge til Theresienstadt. Min farfar boede bag ved Synagogen - der ligger nogle ældreboliger, og min farbror var sammen med ham. Og dér kunne tyskerne lige skrabe nogle personer sammen. Vi vidste, at de var blevet taget, og det forstærkede frygten. Vi var til slut i en lejlighed i Kastrup, da min far var lige ved at opgive det hele, men det blev han talt fra af dem, der hjalp. Vi kom så til havnen i Kastrup, og gik langs kajen, og der lå en stenfiskerkutter. Den blev vi stuvet ned i sammen med en masse andre flygtninge. Der var også ikke-jøder, der ville til Sverige, fordi der var bedre arbejdsmuligheder dengang. Vi blev anbragt i et rum, hvor der sikkert havde været fisk. Der var bænke, og jeg vil tro,

at vi var 30 mennesker ombord, måske 50. Der blev skudt efter os, da vi lettede anker, men uden at ramme os selvfølgelig. Det var tyskere, der skød - de skulle jo markere sig på en eller anden måde. Og da vi nåede svensk territorialt farvand var der lettelse. Så kom der nogle folk ombord, og vi blev rædselsslagne igen, for de havde kasketter på, og vi troede, at de var tyskere. Men det var *svenska polisen*. Turen tog to timer. Senere har jeg fået fortalt, at mine forældre betalte 5000 kr. for overfarten”.

Af de svenske registreringer, som er samlet i databasen Safe-haven.dk fremgår det, at Kaj sejlede til Sverige den 6. oktober kl. 21.30 og gik i land i Klagshamn kl. 23.30. Bente kom over Øresund dagen før. Hun sejlede fra Kastrup den 5. oktober kl. 11 og ankom til Limhamn kl. 12.30. De nåede således begge at være på flugt i knap en uges tid.

Bente fortæller, at selvom det er svært at skelne mellem sin egen erindring og sin mors fortælling, så er der særlig en oplevelse, hun stadig ser for sig, og som knytter sig til frygt og den afledte desperation.

”Jeg ved meget, fordi min mor siden hen var åben omkring det. Men der er nogle ting, jeg husker uden at have forstået dem dengang. Min lillesøster, der var 1 ½ år yngre end mig, havde fået en indsprøjtning af en læge, for at være tavs, men det var en forkert indsprøjtning, og hun skreg som en besat. Så min far måtte kravle ned med hende, dér hvor man anbringer fiskefangsten. Han lagde sig ovenpå min lillesøster, for at dæmpe hende, og folk ovenpå sagde: *Kvæl hende! Kvæl hende!* Sådan kan folk jo blive. Det gjorde min far selvfølgelig ikke, for han lå netop dernede, for at ingen skulle høre hende. På et tidspunkt gik tyskerne oppe på kajen, og de fik en hel masse penge. Altså det gjorde man jo. De fik også penge af fiskerne, der havde fået vores betaling for at komme over. Jeg ved ikke, hvor meget mine forældre betalte for overfarten - men det var alt, hvad vi havde”.

Og Kaj fortsætter: ”Tyskerne kunne jo have afspærret det hele, men det gjorde de ikke, og de patruljerede heller ikke på Øresund, men det vidste vi ikke dengang. De tog ulykkeligvis en masse i

Gilleleje, men ellers tror jeg, at tyskerne vidste, hvilken vej, vinden bar. Det var undtagelsen i Europa. Og så var det heldigt, at Sverige var neutralt - ellers havde vi også fået en tur sydpå”.

I Sverige blev både Kaj og Bentes familier kortvarigt interneret i en forlægning i Limhamn. Her tilbragte de hver især et døgn. Bentes far tog til Gøteborg, og fik job, og familien fulgte bagefter med. Kaj og hans forældre kom til Malmø, hvor hans moster boede. Her fik faderen arbejde, og familien rykkede ind i en lille lejlighed sammen med mormor, tanter og onkler.

”Jeg gik i svensk skole i Malmø, for det skulle man som dansk flygtningebarn. Det gjorde jeg fra 3. til 4. klasse. Så blev der oprettet en dansk skole i Lund, og den blev jeg sat i. Der var meget fine lærere - matematikprofessor Harald Bohr, Niels Bohrs bror, og andre notabiliteter. Jeg blev undervist af Harald Bohr i brøkregning. Mine forældre overvejede at blive i Sverige efter befrielsen, men endte alligevel med at rejse hjem”.

Og hvad kom de så hjem til i sommeren 1945?

”Vi fik ikke vores lejlighed i Classensgade 72 igen. Vi fik derimod en lejlighed i samme gade på 4. sal i nr. 70, og ellers fik vi alle vores ting retur. Møblerne og alt var intakt. Der var nogen, der havde passet på det”, siger Kaj.

For Bente var det lidt anderledes. Mens hun var i Sverige, var endnu en lillesøster var kommet til.

”Min mor tænkte meget på, at der hjemme i kælderen stod en barnevogn og en kasse med en masse babytøj, som min mormor havde strikket. Men vores lejlighed var udlejet i mellemtiden, og viceværten i ejendommen havde også fået en lille datter, så min mor måtte se på, at denne lille pige havde overtaget både barnevogn og tøj. Og hvad gjorde man? Min mor sagde, at man gjorde ikke noget, for man var taknemmelig over at være kommet tilbage, og i stand til at begynde en ny tilværelse, men jeg tror, at det gjorde ondt. Min far havde en forretning på Amager sammen med sin bror, og der flyttede vi ind i et værelse bag forretningen i en periode. De mistede mange af deres ting. Men de følte alligevel taknemmelighed over at være tilbage og i live”.

I dag bor Bente og Kaj i Farum. Her har de boet siden 1968, og her er deres børn Allan, Annette og Dan vokset op. De har flere børnebørn og et enkelt oldebarn.

”Den indsats, der blev ydet for at hjælpe os på flugt, var storslået. Både af fiskerne og befolkningen”, siger Kaj.

”Ellers var det ikke sikkert, at vores familie var vokset videre”, supplerer Bente.

Både Kajs farfar og farbror vendte hjem fra Theresienstadt. De blev hentet af *de hvide busser* i krigens sidste måneder.